

1. Bevezetés: az ún. népköztársaság köztársasági elnökének tevékenysége a két világháború közötti korszakban és a nemzetragalmazás törvényi tényállása

Károlyi Mihály korábbi államfővel¹ szemben a Horthy-korszakban számos büntetőeljárás indult: 1919 és 1939 között a levéltári források szerint tizenegy vizsgálatot folytattak vele szemben,² melyből az e tanulmány tárgyát képező ún. nemzetragalmazás megalapozott gyanúja miatt hat alkalommal rendelt el nyomozást az illetékes hatóság. Ezeket az eseteket megvizsgálva négy alkalommal állapította meg a budapesti királyi törvényszék első fokon a bűnösséget, míg a másik két feltételezett bűntett nem jutott el a bírósági szakig.

E büntetőeljárások elemzéséhez elengedhetetlen röviden kitérni a felelősségre vonás alapját képező törvényi tényállás bemutatására. Az első világháborút követően megerősödtek a szélsőséges politikai mozgalmak Magyarországon, melynek megfékezése érdekében a Csemegi-kódex (1878. évi V. tc.) már nem tudott megfelelő jogi védelmet biztosítani. Így merült fel a hazai büntetőjogban az ún. rendtörvények szükségessége, amelyek jelentősen szigorították az államellenes bűncselekmények körét az aktuálisan fennálló államberendezkedés fokozottabb védelme érdekében. A Károlyival szembeni nyomozásokat ezeknek a bűncselekményeknek az esetén a Horthy-korszak ilyen jellegű jogszabálya, az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. évi III. törvény (Átv.)³ 7. §-a szerinti nemzetragalmazás alap- vagy minő-

MŰHELY

Drócsa Izabella

Köztársasági elnökből politikai elítélt

A Károlyi Mihállyal szemben lefolytatott büntetőperek a két világháború között, különös tekintettel a nemzetragalmazási perekre

sített esete⁴ miatt indították meg, ami lényegében a rágalmazás büntettének a magyar nemzettel szemben megvalósuló formájának tekintendő.

E büntetőeljárások lefolytatása előtt a budapesti törvényszék számára előkérdésként merült fel a joghatóság kérdése, tekintettel arra, hogy a volt köztársasági elnök ezeket a feltételezett büntetteket külföldön követte el. E probléma megoldására egyrészt a Csemegi-kódex 7. §-a szolgáltatott jogalapot, melynek rendelkezését a rendtörvény hatálybalépését követően az ott meghatározott törvényi tényállásokra is kiterjesztették, lehetővé téve ezzel a külföldön elkövetett politikai deliktumokkal szembeni fellépés lehetőségét.⁵ A másik jogszabályhely, ami a ható-

ságok eljárását lehetővé tette, az Átv. 12. §-a, mely szerint lehetőség nyílt a terhelt távollétében a vádemelésre, valamint az ítélelhozatalra is.⁶

2. A lezáratlanul maradt büntetőeljárások és azok lehetséges okai

2.1. A népszövetségi kölcsön problémája

A budapesti királyi ügyészség Károlyi Mihályt 109.719/1924. számú vádiratában az Átv. 7. § (2) bek. szerinti, a magyar nemzet és a magyar állam megbecsülése ellen elkövetett bűntettel vádolta meg a következő történelmi tényállás miatt: a volt köztársasági elnök 1924. február 28-án részt vett az angol Fábriánus Társaság (*Fabian Society*) szocialista mozgalom által rendezett *Europe in Revolution* című előadásorozaton,⁸ amely a békediktátumok nyomán létrejött új nemzetállamok gazdasági, szociális, nemzetiségi és politikai kérdéseivel foglalkozott. A gyanúsított a fenti eseményen előadónak szólalt fel, azonban a helyszínen lévő magyar kir. nagykövet sajtóelőadója azt az indokolást fűzte a jelentéshez, hogy a konferencia a témájaként megjelölt vezérfonállal egyáltalán nem foglalkozott, fő mondanivalója e helyett inkább arra irányult, hogy elnyerje a korábbi antant hatalmak támogatását, és az ő segítségükkel újra átvegye Magyarország irányítását, ahogyan ezt a népköztársaság⁹ időszaka alatt már korábban megtette.¹⁰ Károlyi cselekményének büntetési minősítését a magyar államtól tett valótlan tényállításával támasztották alá, amely az ügyészség megállapítása szerint alkalmas volt arra, hogy az ország megbecsülését és hitelét a külföldi országok előtt jelentősen lerontsa.

A volt köztársasági elnök előadásában először az 1922-ben módosított választójogi szabályozást emelte ki, ami véleménye szerint csak illúzió maradt „*az ébredő magyarok*¹¹ *terrorjának*” köszönhetően.¹² Állítását feltehetően a 2200/1922. M. E. számú rendeletre, a Lex-Bethlenre¹³ alapozta, mellyel a miniszterelnök rendeleti úton módosította a voksolás szabályait, bevezetve ezzel a nyílt szavazás intézményét az ország jelentős részén.¹⁴ Tekintettel arra, hogy ebben az esetben a Horthy-korszak egyik legvitatottabb intézkedéséről volt szó, álláspontom szerint a szélsőségektől mentes, tudományos alapon megfogalmazott kritikának mindenképpen lett volna helye a közéletben.

Azonban a korábbi köztársasági elnök e jogszabályra hivatkozva úgy állította be Magyarországot, ahol tombol a fehérterror, ami sokkal nagyobb károkat okozott a lakoságnak, mint az 1919-es Tanácsköztársaság hónapjai.¹⁵ A választójoggal összefüggésben azt is kifejezésre juttatta, hogy az 1922-es választásokon a Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP) egyáltalán nem vehetett részt,¹⁶ holott köztudomású tényként volt ismert az ún. Bethlen–Peyer paktum, ami Budapesten és környékén garantált titkos szavazásnak köszönhetően a Balközép-párt képviselőket küldhetett a nemzetgyűlésbe.¹⁷

Felszólalásának jelentős része a fent említett témán túl elsősorban annak bizonyítására irányult, hogy „*Magyarországon soha nem volt parlamentarizmus*”,¹⁹ valamint arra, hogy az ország ideiglenes államfője egy diktátor, aki nem tartotta be a Sir George Clerk brit diplomatával²⁰ kötött megállapodást, mely szerint – Károlyi előadását alapul véve – a törvények betartása és a demokratikus intézmények megalakítása esetén az antanthatalmak el fogják ismerni az új magyar kormányt.²¹ Ezt az okfejtést azonban a korszak neves alkotmányjogászai több alkalommal is megcáfolták, bizonyítva a hatalommegosztás tanának²² érvényesülését a hatalmi ágak között. A proletárdiktatúra bukását követően ugyanis a politikai közélet elsődleges célja a jogfolytonosság és a történelmi alkotmány visszaállítása volt, amit a külső körülményekre tekintettel, ideiglenes intézményekkel biztosítottak. Először a Friedrich István-féle választójogi rendelet alapján

Károlyi Mihály⁷

összehívták a nemzetgyűlést²³ mint törvényhozó szervet, ami IV. Károly eckartsai nyilatkozatát²⁴ figyelembe véve fogadta el az alkotmányosság helyreállításáról és az államfői hatalom ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. törvényt, melynek értelmében a kormányzó látja el az államfői hatalmat, ameddig a király személyének a kérdése nem tisztázódik.²⁵ Ezzel párhuzamosan pedig a független felelős magyar ministerium alakításáról szóló 1848. évi III. tc. 12. §-ának módosításáról szóló 1867. évi XII. törvény alapján felállt a független kormány. Tehát megállapítható, hogy Magyarország az 1920-as restaurációt követően államformáját tekintve az alkotmányos monarchiát állította vissza,²⁶ amit 1918-ban a Károlyi Mihály nevéhez köthető, legitimációját tekintve erőteljesen megkérdőjelezhető népköztársaság törölt el.²⁷

Előadásának zárásaként a gyanúsított felfedte valós szándékát közönsége előtt: felhívást intézett a külföldi politikusok felé, hogy ne adjanak anyagi támogatást a magyar kormánynak, mert az a kabinet felhasználása nyomán „*beszennyeződne*”. Ezzel ellentétben azonban megfogal-

mazta abbéli óhaját, mely szerint ezekkel a pénzeszközökkel az ő közéleti tevékenységét segítsék, meglátása szerint ugyanis a magyar társadalom jelentős része nyitott lenne egy Nyugat-Európát erőteljesebben követő politikai irányvonalra.²⁸ Így összességében megállapítható a korábbi államfőnek az 1924-ben Magyarország számára folyósított népszövetségi kölcsön²⁹ megbuktatására irányuló szándéka, ami alapvetően az államnak a világháború utáni gazdasági, szociális és infrastrukturális újjáépítését célozta.³⁰ A korábbi államfőnek azonban egész más tervei voltak ezzel a támogatással, ugyanis ő egy külföldi székhelyű magyar politikai mozgalmat akart létrehozni a belföldi közéletbe való visszatérés reményében.

Ezeknek az információknak a birtokában Strache Gusztáv főügyész a vádirat indokolásában megállapította a tényállásszerűség fennállását, mert Károlyi előadásával „*ellenséges propagandát*” valósított meg a magyar nemzettel szemben, hiszen kifejezésre juttatta azt a hamis kijelentéseken alapuló álláspontját, mely szerint a Magyarországon kialakult államberendezkedés veszélyt jelent egész Európára nézve, ezért azt külföldi támogatással meg kell dönteni.³¹ Ennek egyik módja a népszövetségi kölcsön bojkottálása lett volna.³² Meghatározásra kerültek továbbá a büntetőeljárás lefolytatásához szükséges törvényi kritériumok: az Átv. 12. §-a a jogtárgy fokozott védelmére való tekintettel lehetőséget biztosított a terhelt távollétében a főtárgyalás lefolytatására és az ítélet meghozatalára.³³ E jogszabályhely, valamint a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tc. (Bp.) 470. §-a szerint ezt követően az ügyészség indítványozta a nyomozólevél kibocsátását, mivel a terhelt külföldön, ismeretlen helyen tartózkodott feltehetően azért, hogy kivonja magát a büntetőeljárás alól. Ezt követően 1927-ben került sor Károlyi hirdetmény útján való megidézésére, ami végül eredménytelen maradt.³⁴

Tekintettel arra, hogy 1931-ig nem történt releváns előrelépés a hatóságok részéről, a törvényszék eljárást megszüntető végzést bocsátott ki, melynek rendelkezése szerint az eljárás kizárólag a terhelt előállítását követően indítható el újra a Bp. 472. § (4) bek. alapján, ugyanis az indokolás szerint a nyomozólevél kibocsátása nem ve-

zetett eredményre, a nyomozást pedig már lezárták.³⁵ Az eljárás hivatalosan azonban csak jóval később, 1941-ben szűnt meg, amikor Baróthy Pál, a kir. ügyészség elnöke a Csemegi-kódex 108. §-ában meghatározott elévülési idő lejártára hivatkozva indítványozta a nyomozólevél visszavonását.³⁶

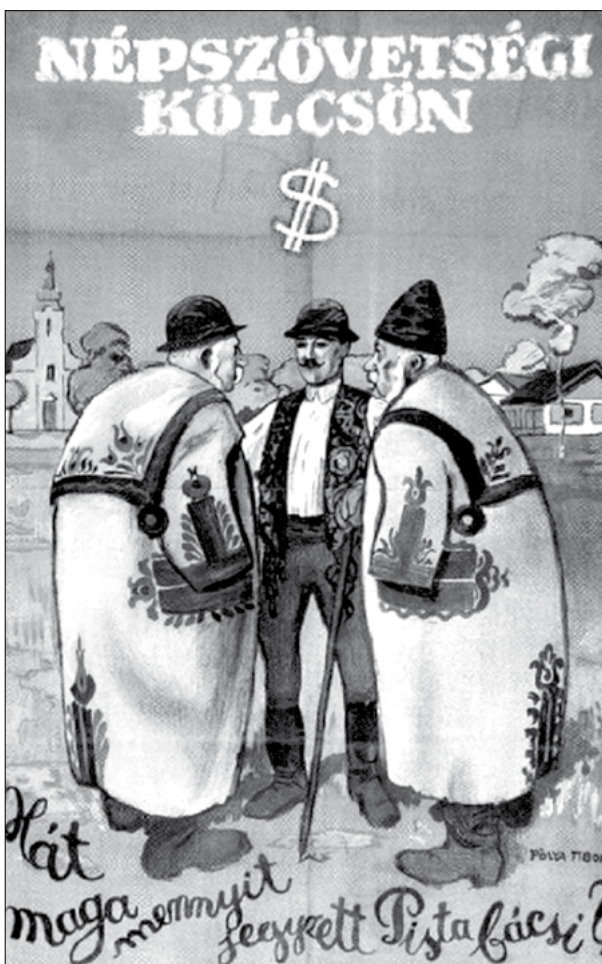
2.2. Az 1929-es berlini antifasiszta kongresszus

Károlyi Mihály az 1929. március 9–10-én Berlinben rendezett antifasiszta kongresszuson elmondott beszédét Hajdu Tibor történész az egyik legjelentősebbek között tartotta számon,³⁷ azonban az itt elhangzott kijelentései az ügyészség szerint ismételtén megvalósította az Átv által meghatározott nemzetragalmazás büntetést, ezért 90.734/1929. számú iratban vádat emeltek ellene.³⁸

A meghirdetett program szerint a konferencia célja a Mussolini által felépített fasiszta diktatúra elleni fellépés volt,³⁹ de megemlítették azokat az országokat is, ahol „*fasiszta jellegű*” államberendezkedés alakult ki.⁴⁰ Azonban fontos kiemelni, bár a kommunizmust a programsorozat közvetlenül nem népszerűsítette, köztudott volt, hogy a hallgatóság közel kétharmada a bolsevik ideológiát vallók közül került ki.⁴¹

A vádhatóság álláspontja szerint a büntetőjogi felelősségre vonás alapja többek között a terhelt azon kijelentései voltak, melyek szerint Magyarország egy „*félig feudális*” államnak tekinthető, valamint az, hogy a politikusokat a fasiszmus bélyegével ellátva oly módon állította be, mint akik kifejezetten ke-

resték a Mussolini-féle diktatúrával az együttműködés lehetőségét, veszélybe sodorva ezzel az európai békét.⁴² Az valóban igaz, hogy 1927-ben, a konszolidáció időszaka alatt Magyarország és az olasz állam között létrejött egy kölcsönös örökbarátsági és együttműködési szerződés,⁴³ ám ennek a jelentősége elsősorban abban keresendő, hogy Olaszország volt az első antant hatalom, amely nemzetközi kapcsolatot létesített a magyar állammal a trianoni békeszerződés aláírását követően. Tehát a diplomáciai elszigeteltségből való kilépés lehetősége motiválta Bethlen István kormányát és nem a fasisztákkal való kooperáció.

Pólya Tibor: Népszövetségi kölcsön. Hát maga mennyit jegyzett Pista bácsi? (plakát, 1924)¹⁸

Az első magyar miniszterelnök, aki valóban kereste az együttműködés lehetőségét Európa totalitárius államaival, az Gömbös Gyula⁴⁴ volt 1931-től kezdődően,⁴⁵ azonban ez 1929-ben még nem volt egy előre megjósolható körülmény.

A terhelt kritikaként róttá fel továbbá, hogy a trianoni békediktátumok miatt igen nagy a társadalmi elégedetlenség, amely egy új világháború kitörésének a lehetőségét rejtje magában, ami a magyar vezetésnek kifejezetten óhaja lenne.⁴⁶ Nyilvánvaló tény, hogy a két világháború közötti korszakot külpolitikai értelemben elsősorban a revízió határozta meg, amelyből levonható az a következtetés, hogy a magyar emberekben komoly sérelmet okozott az ország jelentős részének elcsatolása. Fontos azonban kiemelni azt a körülményt, hogy 1941-ig, a második világháborúba való belépésig⁴⁷ egy miniszterelnök sem foglalt állást egy jövőbeni nemzetközi fegyveres konfliktus kirobbanása mellett.⁴⁸ Példaként említhető Teleki Pál⁴⁹ második miniszterelnöksége,⁵⁰ amely Lengyelország lerohanását követően következetesen az ún. „fegyveres semlegesség” politikáját folytatta,⁵¹ Kállay Miklós,⁵² vagy Lakatos Géza altábornagy,⁵³ akik hivatali idejük alatt Magyarországnak a háborúból való kilépésén munkálkodtak.

Az előző fejezetben vázolt esettől eltérően az ügyészség a terhelt távollétére való tekintettel a tárgyalás elhalasztását indítványozta, emellett pedig a Bp. 470–472. §-ai alapján kérvényezte a nyomozólevél⁵⁴ kibocsátását, aminek joghatása Károlyi Mihály körözött személyként való nyilvántartása volt. A vádhatóság véleménye szerint a korábbi államfőnek ez az ellenséges magatartása mindenképpen arra engedett következtetni, hogy a terhelt újra vezető pozíciót kívánt betölteni a magyar politikában, célja pedig a népköztársaság visszaállítás,⁵⁵ ezért az eljárás kezdeményezése mindenképpen indokolt volt.

A vádemelést követően azonban ez a büntetőügy sem jutott el a bírósági szakig: már egy évvel később, 1930-ban kezdeményezte az ügyészség a terhelt előállítását az eljárás megszüntetését,⁵⁶ amit a törvényszék mellett működő vádtaács végzés formájában jóvá is hagyott.⁵⁷ 1940-ben végül Baróthy főügyész a Csemegi-kódex 106. §-a szerint indítványt nyújtott be az eljárás megszüntetésére az elévülési idő leteltére tekintettel, a hatóságok ugyanis ez idő alatt semmilyen, az elévülést félbeszakító intézkedést nem tettek.⁵⁸

2.3. A felelősségre vonás elmaradásának okai

Arra a kérdésre, vajon miért nem folytatták le a bírósági tárgyalást a fent bemutatott két ügyben, holott az Átv. 12. §-a erre megadta a jogi feltételeket, nem lehet egyértelmű választ adni. Ezzel kapcsolatban fontos megemlíteni Szabó Zoltán főügyész helyettes 2789/1937. számú levelét. Szabó egy másik, a későbbiekben kifejtett perben képviselte a vádhatóságot, ahol kifejezte rosszallását a hatóságok Károlyi Mihállyal szembeni eljárásaival kapcsolatban. Megállapította, hogy a főtárgyalás elmaradását

minden alkalommal a nyomozólevél útján elrendelt körözések eredménytelenségével magyarázták. A következő megállapítást tette: mivel a probléma, ami ezeknek az eljárásoknak a megszűnéséhez vezetett, az elévülési idő eltelte, a még függőben lévő ügyekben tüzzék ki a főtárgyalást, mert az a Csemegi-kódex 108. §-a szerinti hatóság általi félbeszakító intézkedésnek minősül. Így megnyílik a lehetőség a terhelt távollétében lefolytatott tárgyalásra, ami a gyanúsított esetében a magyar állam erkölcsi elégtétele szempontjából lenne kiemelkedő jelentőségű, bemutatva azt, hogy az ország az igazságszolgáltatás útján képes volt reagálni az őt ért vádakra.⁵⁹

3. A jogerősen lezárt büntetőeljárások

3.1. A történelmi tényállások és azok megítélése a magyar igazságszolgáltatás tükrében

3.1.1. Az ügyegyesítés nyomán lefolytatott perek

A korábbi államfőnek a pozsonyi székhelyű *A Reggel*⁶⁰ című politikai napilapban megjelent cikkei miatt az ügyészség indítványozta a törvényszék felé a körözés kibocsátását: álláspontjuk szerint ugyanis a *Magyar hazugságok, magyar valóságok*, a *Károlyi az egész világ ellen*, valamint a Jászi Oszkár tollából származó *Károlyi Mihály új programja* megalapozta az Átv. 7. §-a szerinti nemzetsérsítés, valamint a király megsértéséről és a királyság intézményének megtámadásáról szóló 1913. évi XXXIV. tc. 2. §-a alapján a kormányzósérsítés vétségét is.⁶¹ Tehát látható, hogy ebben az esetben a Bp. 19. § (3) bek.⁶² szerinti ügyegyesítést szándékozott a vádhatóság megvalósítani, mivel Károlyi ezen írásaival folytatólagosan törekedett a magyar állam hitelének a csorbítására.⁶³

A fent leírtakkal ellentétben a törvényszék az Átv. 12. §-a alapján végül 1931-ben először tűzött ki nyilvános tárgyalást a terhelttel szemben, így az ebben az ügyben hozott B. XXXV. 5612/12/1931. számú ítéletnek⁶⁴ jelentősége ebből a szempontból is kiemelkedő, hiszen az 1919-es népbiztosok pere⁶⁵ és a Rákos–Vági néven elhíresült büntetőeljárás⁶⁶ kívül ez volt az első alkalom, amikor a magyar bíróságok egy korábbi politikai vezetőnek a büntetőjogi felelősségét állapították meg. Az ítélet indokolása szerint a 7. § (1) bek. alapján azért vált a bűnösség megállapíthatóvá, mert a vád tárgyává tett újságcikkek szerint az első világháború után megkezdődött egy új világregd kibontakozása, amelyhez mindegyik ország igazodott, a magyar államot kivéve, ahol továbbra is „... operettszerűség, hamis jelszavak, üres frázisok, páratlan kalandozások és trükkök...” jellemzik a közéletet. Vagyis megállapítást nyert: ezekkel a kijelentéseivel szándékosan torz képet festett Magyarországról. Az elsőfokú ítélkező fórum a büntetés kiszabásánál figyelemmel volt az Átv. 12. § (2). bek.-re, így a vádlott távollétére tekintettel a büntetés kiszabását mellőzte a Bp. 479–480. §-ai szerinti büntetőjogi költségek megtérítésére vonatkozó kötelezettségek megállapítása mellett,⁶⁷ melynek behajtása céljából a

jogerőre emelkedést követően újabb körözést rendelt el a bíróság.

A törvényi tényállás megállapításának kérdésében a törvényszék az elmarasztaló ítélet meghozatala mellett más vonatkozásban is döntést hozott. A kihirdetéssel egy időben ugyanis külön végzést hozott az ügyészség által az 1913. évi törvény alapján vád tárgyává tett kormányzósértés vonatkozásában, kimondva az eljárás megszűnését a Csemegei-kódex 106. §-a alapján. Az indokolás szerint az ügy ezen részében csak 1934-ben történt utoljára érdemi intézkedés,⁶⁸ amikor a bíróság a Bp. 472. §-hoz igazodva a terhelt előállításáig megszüntette az eljárást.⁶⁹

Károlyi Mihály védője fellebbezést nyújtott be az ítélettel szemben, kérve az elítélt felmentését, amelyet végül az ítéletábra elutasított, helybenhagyva az elsőfokú ítéletet 1937 novemberében.⁷⁰

Ugyanebben az évben Baróthy Pál főügyész⁷¹ ismét indítványozta a fent kifejtettek szerint a körözés⁷² kibocsátását a gyanúsítottal szemben, ez alkalommal az Átv. 5. §-ban meghatározott államfelforgatásra irányuló izgatás, kétrendbeli, az 1920. évi I. törvény 14. §-ának felhatalmazása alapján⁷³ az 1913. évi XXXIV. tc. 2. § (1) bek. szerinti

kormányzósértés, valamint kétrendbeli, a magyar állam és a magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló vétség elkövetésének megalapozott gyanúja miatt.⁷⁴

Az első esetben a vádhatóság *A Reggel* című napilap 1930. augusztusi számában megjelent *Akitől egy világ választ el*⁷⁵ című cikke alapozta meg a nyomozás megindítását az alábbi kijelentése miatt: „*a munkásmozgalmat nem szabad Szovjetország politikája ellen irányítani; a munkásmozgalom bázisa mégis csak Oroszország. Ha a kapitalista világ háborút indítana Oroszország ellen, a proletariátusnak Oroszország mellé kellene állnia.*”⁷⁶ E törvényi tényállás megállapításánál fontos különbséget tenni az Átv. által megállapított izgatás és nemzetrágalmazás között, hiszen ebben az esetben mindkét büntett nyomtatvány útján valósult meg. Az ügyészség az előbbi akkor állapította meg, amikor Károlyi kijelentéseivel hitet tett a Szovjetunió mellett,⁷⁷ míg a második esetben olyan állításokról volt szó, melyekkel közvetlenül, kizárólag Magyarországot támadta.

A kormányzósértés vétségét a terhelt két másik cikkében valósította meg. Egyrészt *Az amerikai prosperitás legendájának halála*⁷⁸ című írásában a kormányzót „*fordított Nelsonnak*” bélyegezte, emellett azt állította róla, hogy a magyar flottát átadta a jugoszláv nemzeti tanácsnak.⁷⁹ A másik ilyen jellegű cikke az aradi *Erdélyi Élet*

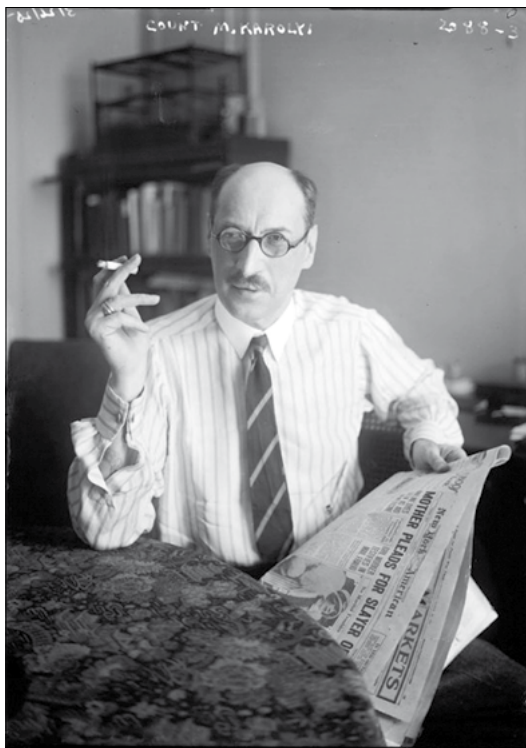
1930 októberében jelent meg, „*Magyarországon nincs király, de van trón és korona, nincs tenger, de van tengernyi uniformis és van középkori atmosféra és pompa s a kormányzó a filmkirályok maskarádjával véteti körül magát.*”⁸⁰

Végül az 1930-as évben Károlyi a már említett pozsonyi politikai napilapban a *Visszapillantás októberre* című cikkében úgy állította be a magyar államot, mintha a társadalomra az osztályuralom lett volna jellemző, hozzátéve, hogy a dualizmus kori elhibázott nemzetiségi politika⁸¹ valójában a munkások ellehetlenítését szolgálta. Tovább színezve a képet, vázolta álláspontját, miszerint „*a Horthy-rendszer*” azért tudott megszilárdulni, mert a világháborúban az emberek megszokták „*a tömegkínzásokat*”, ezért folytatódhatott ez akkortájt is, így érve el azt, hogy a hatalom elhallgattassa a demokratikus hangokat. Megállapítható tehát, hogy az ügyészség e tényállások tekintetében a nemzetrágalmazás törvényi tényállását tartotta alkalmazhatónak.⁸²

Ezen egyesített bűnügy esetében is az előző büntetőeljárással egyezően hozta meg a törvényszék az ítéletet: először 1934-ben a kormányzósértés vétségének tekintetében az eljárást megszüntette a vádlott előállításáig,⁸³ ezt követően így már kizárólag az Átv. 5. és 7. §-ainak fennállását vizsgálta a történelmi tényállásokkal kapcsolatban. Végül az elsőfokú ítélkező fórum megállapította Károlyi Mihály bűnösségét a büntetés kiszabása mellőzésének és a bűnügyi költségek megtérítésének megállapítása mellett.⁸⁴ Az eljárást megszüntető végzést elévülés jogcímén a törvényszék 1940-ben bocsátotta ki, mivel az elítéltet nem tudták az illetékes hatóságok előállítani tartozásának rendezése céljából.⁸⁵

3.1.2. *Tiétek a föld!*

A KMP Külföldi Bizottsága 1927-ben felkérte a volt köztársasági elnököt egy brosúra megírására, amivel a bolsevik ideológiát szándékoztak népszerűsíteni a magyar parasztság körében. A kivitelezés elősegítése érdekében a későbbi gyanúsított számára meghamisított statisztikai adatokat juttattak el, továbbá a Károlyi–Buza-féle földreform bírálatát, és az Európai Parasztbizottság programját ajánlották a mű elkészítéséhez.⁸⁷ A röpirattal kapcsolatban számos tartalmi kritériumra is felhívták Károlyi figyelmét, így elmondható, hogy gyakorlatilag kommunista megrendelésre kezdett bele a munkálatokba. Például ezen az alapon kritizálta a terhelt a Tanácsköztársaság gazda-

Károlyi Mihály Londonban⁸⁶

ságpolitikáját, és fejezte ki abbéli véleményét, hogy a proletárdiktatúra bukásának elsősorban gazdasági okai voltak.⁸⁸ A röpirat végül 1931-ben a *Tiétek a föld!*⁸⁹ címet kapta. A tárgyalandó témák között a terhelt érintette a gazdasági világválság problémáit, melyre álláspontja szerint a Szovjetunió „sikeres” gazdaságpolitikája lett volna a megoldás, foglalkozott a trianoni békével, és a szerinte „elnyomó” Horthy-rendszerrel, mellyel szemben csak a KMP hirdetett forradalmat.⁹⁰

Tekintettel arra, hogy a brosúra nagy számban jelent meg Magyarországon, az ügyészség ismét indítvánnyal élt a vádтанács felé a körözés elrendelésének tárgyában államfelforgatásra való izgatás és nemzetrágalmazás halmazában történő elkövetésének megalapozott gyanúja miatt.⁹¹ Baróthy Pál indoklása szerint azért valósított meg a volt államfő egy cselekményével két deliktumot, mert műve egyrészt a Magyarországon valóban szükséges földreform kérdéséről való állásfoglalása mellett válságkezelési stratégiaként kizárólag a kommunista ideológia által felvázolt módszereket mutatta be. További véleménye szerint a valódi demokrácia alapja a kollektivizálás a gazdasági és az ipari szektorban, ugyanis ez az egyetlen módja a világháború elkerülésének, hiszen a kapitalista alapokon nyugvó verseny kiiktatásával az országok kormányai nem lesznek képesek egymással rivalizálni.⁹²

A brosúrában kitért a gazdasági világválság okaira is,⁹³ megoldását azonban a bolsevik ideológiának megfelelően magyarázta. Abban valóban igaza volt, hogy ebben az esetben egy ún. túltermelési válság⁹⁴ zajlott le világszerte, viszont az az alternatíva, mely szerint a késztermékeket a dolgozók és nem a kapitalisták között kellett volna szétosztani,⁹⁵ nyilvánvalóan nem oldotta volna meg a problémát. Köztudomású tény volt a Szovjetunió eltérő gazdasági mechanizmusa, aminek köszönhetően olyan kereskedelmi elszigeteltség jött létre más országokkal szemben, ami valóban megkímélte a totalitárius államot a New York-i tőzsde összeomlásától.⁹⁶ Ezzel szemben a sztálini utasításoknak megfelelően kialakított tervutasításos rendszer,⁹⁷ a kollektivizálás,⁹⁸ valamint a gazdag paraszti rétegek kulákká nyilvánítása⁹⁹ a valóságban nyomorúságosabb körülményeket hozott létre, mint amit az 1929-es válság okozott. E nyomorúságos állapotokat Károlyi rendkívül idealizáltan írta körül: „a kommunista forradalom első nagy cselekedete az volt, hogy a földkérdést a parasztsággal egyetértően, sőt együttesen rendezte.”¹⁰⁰ A szovjetrendszerben élő emberek létminimum alatti élet-színvonalában egyfajta nemes „erőfeszítést” látott, álláspontja szerint „a munkások önmagukért, saját gyermekeikért, saját jövőjükért nélkülöznek, áldoznak és küzdenek, és nem a Weiss Manfrédokért, nem az Esterházyakért, nem az egri káptalanért!”¹⁰¹

A magyarországi viszonyokra kitérve¹⁰² – ami végül a nemzetrágalmazás törvényi tényállását valósította meg – eszmefuttatását azzal kezdte, hogy a Bethlen–Peyer-paktum hatására bekövetkezett balközép oldal konszolidációja miatt csak a kommunisták állnak a proletárok élén. Az ebben a tárgykörben tett megállapításai azonban minden komolyabb alapot nélkülöztek. Véleménye szerint a Bethlen-féle gazdaságpolitika tönkretette a gazdálkodó

társadalmi réteget, így azok napi szintű megélhetése teljesen ellehetetlenült: „minden fillér, amit ennek a mai kormányoknak beszolgáltattak, a dolgozók elnyomását, kirablását hosszabbítja meg. Minden megtagadott adópengő egy-egy koporsószeget, amit ennek a népgyilkos rendszernek a koporsójába verünk.”¹⁰³ A most kifejtettek kapcsán a saját álláspontomat is megemlíteném: e büntetőeljárásoknál a közös kapcsolódási pont az, hogy Károlyi ellen a magyar állammal szembeni hamis kijelentései miatt indult nyomozás, és állapították meg a nemzetrágalmazás törvényi tényállásának alkalmazhatóságát. Azonban ez ebben az esetben megvalósította az Átv. 5. §-a szerinti államfelforgatásra irányuló izgatás vétségét is, hiszen a magyar embereket adófizetési kötelezettségük megtagadására szólította fel, tehát a hangsúly ebben az esetben nem elsősorban a tényállításokon van.

A többi büntetőeljáráshoz hasonlóan ebben az esetben is indítványozta az ügyészség az tárgyalás megtartását az Átv. 12. §-a alapján,¹⁰⁴ ugyanis az 58.422/k.ü.1935. számú vádiratban¹⁰⁵ foglaltak szerint a bűnösség megállapítása azért indokolt, mert a feltételezett elkövető hitet tett a Szovjetunióban bevezetett gazdasági rendszer és diktatórikus államberendezkedés mellett, Magyarországra nézve pedig valótlán kijelentéseivel olyan benyomást keltett, mintha a dolgozók felett lévő „kizsákmányoló” osztály minden előnytől megfosztaná a dolgozókat.¹⁰⁶

A tárgyalás megtartására hirdetményi úton való idézéssel szándékoztak a hatóságok felhívni a gyanúsítottat, hogy jelenjen meg a törvényszéken, ami ez alkalommal is sikertelen maradt, ettől függetlenül a nyilvánosság kizárásával sor került a büntetőper e szakaszának a lefolytatására,¹⁰⁷ melynek eredményeképpen Károlyi Mihály felelősségét megállapítva a büntetés mellőzésével a bűnügyi költségek megtérítésére kötelezték. Elrendelték továbbá a sajtótermék elkobzását is.¹⁰⁸ Az ítélet indoklása szerint az elmarasztaló döntés meghozatalára azért került sor, mert a tettes a magyar állapotokat ferdítve és egyoldalúan mutatta be a fennálló alkotmányos rendszer elleni gyűlöletkeltés érdekében. Így az e röpirat hatására esetlegesen kialakuló ellenséges közhangulat jelentősen elősegítené a proletárdiktatúra ismételt bevezetését. E túlzó kijelentések mellett megjelentek továbbá a rosszhiszemű valótlán tényállítások is, melynek nyomán látható az egyenes szándék megvalósulása a nemzetrágalmazás deliktumának végrehajtása során.¹⁰⁹ Ez utóbbi kapcsán példaként hozható fel 1928-ban a magyar államnak a svéd gyufagyártó társasággal kötött kétszáz millió pengő kölcsönszerződése, amely pénzügyi háttérrel biztosított a földreform folytatásához,¹¹⁰ viszont Károlyi ezt a projektet egyszerűen csak „népmentő panamáknak” nevezte.¹¹¹

Lengyel László védőügyvéd¹¹² fellebbezést nyújtott be az elsőfokú ítélettel szemben, felmentést kérve a haddani köztársasági elnökre, így 1936-ban sor került a budapesti ítélőtábla másodfokú eljárására, ahol végül a B.VII.1158/9/1936. számú ítéletével helybenhagyta a törvényszék által kimondottakat. Megállapította továbbá: e brosúra nem tartozott a sajtóról szóló 1914. évi XIV. törvény hatálya alá, ennek következtében az elévülési időre a Csemegi-kódex szabályai voltak irányadóak. Ez utóbbi

szerint 1935-ben az elévülés félbeszakadt a törvényszék eljárásával, ami ily módon jogszerű volt.¹¹³ Mindezek alapján megállapítható az a következtetés, hogy a védelem által tett fellebbezési kérelem kifogásolta a tárgyalás megtartását a vádtanács 1932 októberében kiadott végzésére tekintettel, mely szerint az eljárást a terhelt előállításáig megszüntette.¹¹⁴

Bár 1942 októberében a törvényszék Baróthy főügyész indítványára¹¹⁵ végzésével megszüntette az eljárást,¹¹⁶ mégis elmondható, hogy ez a büntetőügy járt a legsúlyosabb következményekkel: Károlyi Mihály mellett ugyanis más elkövetőket is felelősségre vontak a brosúra terjesztése miatt. Ez utóbbi tényállás alapján hozott elmarasztaló ítéletet a törvényszék Bagó István¹¹⁷ napszámossal, Nagy Lajos szücssegéddel,¹¹⁸ Hegyi István géplakattal, valamint Leister Bálint munkással szemben.¹¹⁹

Károlyi Mihály¹³⁰

3.1.3. A párizsi nemzetközi békekonferencia

1939 májusában a volt államfő a *Franciabarát Magyarok Szövetségének* segítségével részt vett Párizsban a nemzetközi békekonferencián,¹²⁰ ahol ismét lehetősége volt előadást tartani a magyarországi viszonyokról, melynek tartalmát a *Szabad Szó* napilap cikkéből és a *Független Demokratikus Szabad Magyarországért* című röpiratból vált megismerhetővé a magyar hatóságok számára.¹²¹

Károlyi előadásában elsősorban a magyar állam és a tengelyhatalmak viszonyát vizsgálta, nem megfelelően értékelve a kor külpolitikai változásait. Álláspontja szerint ugyanis Magyarország elveszítette a függetlenségét azzal, hogy kapcsolatot épített ki a Berlin–Róma–Tokió tengellyel, amit végeredményben revíziós politikája érvényre juttatásának céljából vitt végbe. Ennek hatására Németország közbenjárására az ország területéhez visszacsatolták a korábban tőle elcsatolt területek egy részét. Erre vonatkozóan röviden így fogalmazott: „*Végül, hogy Magyarország azon úton halad, amelyen gazdasági gyarmatsorsra jut.*”¹²² A későbbi gyanúsított eszmefuttatásának alapja egy valós történelmi esemény volt, hiszen 1938-ban megalkotott első bécsi döntés hatására az állam visszakapta a Felvidéket és Kárpátalja egy részét.¹²³ Azonban jóval később, 1940-ben, a második bécsi döntést¹²⁴ követően kényszerűségből csatlakozott az ország a háromhatalmi egyezményhez.¹²⁵ Mindez Károlyi előadásának időpontjában még nem volt előrelátható, tehát azok között a történelmi viszonyok között hamis tényállásnak

minősült. E kijelentéseire egyenes szándékkal megvalósult rosszhiszemű állítások is társultak, hiszen úgy állította be a korszak magyar politikusait, mint akik a revíziót minden más körülmény elé helyezve, önkéntesen csatlakoztak a Harmadik Birodalom által megszervezett szövetségi rendszerhez.

A terhelt ez az előadása ismételen megalapozta az Átv. 7. §-a¹²⁶ által meghatározott büntett miatti vádemelést az ügyészség részéről. Az eljárás során ebben az esetben viszont a hatáskör megállapításával kapcsolatban egy komoly változás állt be a jogszabályi háttérrel összefüggésben, ugyanis hatályba lépett az állami rend megóvása végett szükséges büntetőjogi intézkedésekről szóló 1938. évi XVI. tc., mely szerint a törvényszék helyett egy külön öttagú tanács jogosult az államellenes bűncselekmények bírósági szakaszának lefolytatására és az ítélethozatalra.

A fenti változtatás mellett ez a per is ugyanazon a módon ment végbe, mint a korábbiak:

Károlyit hírlap útján idézték meg,¹²⁷ majd távolmaradása miatt a büntetés mellőzése mellett a Fővárosi Törvényszék különtanácsa a bűnügyi költségek megtérítésére is kötelezte.¹²⁸ Azonban 1943-ban az ügyészség elévülésre hivatkozva indítványozta a körözés visszavonását és az eljárás megszüntetését, amit az első fokon eljáró bíróság végzésben hagyott jóvá. Ennek a dátumnak a kiemelése egyébként azért is fontos, mert ez volt az utolsó év, amikor Károlyi Mihály Magyarországon körözött személynek minősült.¹²⁹

3.1.4. Károlyi Mihály szerzői minőségének kérdése a sajtótermékek útján elkövetett államellenes bűncselekményekkel összefüggésben

A jogerősen lezárult büntetőeljárások körében két alkalommal felmerült az a kérdés, hogy vajon azért, mert a vád tárgyává tett cikk, vagy röpirat szerzőjeként Károlyi Mihály neve volt feltüntetve, alkalmas-e annak kétséget kizáró bizonyítására, hogy ezek a művek az ő munkásságához köthetők. Ezt az álláspontot tárgyalások alkalmával a védelem szándékozott megalapozni, elérve így a felmentő ítélet meghozatalát. E körben említhető meg Lengyel védőnek a *Tiétek a föld!* brosúrával kapcsolatos megnyilvánulása a törvényszék előtt a bizonyítási eljárás lezárását követően. Álláspontja szerint nem állapítható meg egyértelműen az a tény, hogy a vád tárgyává tett röpiratot való-

ban Károlyi Mihály írta, hiszen a név feltüntetése önmagában nem tekinthető bizonyítéknak. Egyébként maga az írás véleménye szerint „*jelentéktelen és értéktelen, izléstelen és sértő, azonban törvénybe nem ütközik...*”. A későbbiekben erre alapozva, a bűnösség kérdésében fellebbezést nyújtott be a törvényszék ítélete ellen.¹³¹

Az elsőfokú bíróság a védelemmel szemben azt állította indokolásában, hogy a név feltüntetése mellett szerepel Párizs, mint a kiadás helye, ami köztudottan a vádlott tartózkodási helye volt azokban az években. Emellett a mű bevezetésében számos olyan személyes körülményt sorolt fel, ami a korábbi köztársasági elnök személyazonosságát támasztotta alá.¹³² Példaként említhető többek között az októberi földosztásra való utalás, mert ez volt az utolsó alkalom, amikor közvetlenül találkozott a magyar emberekkel, és a Károlyi-vagyon felosztásának kérdését is röviden taglalja.¹³³

A szerzőség jogi megítélése felmerült 1937-ben az ügyegyesítés nyomán hozott elsőfokú ítéletnél, ahol az indokolás foglalkozott ezzel a problémával, ezért elképzelhető, hogy a védelem jogi érvrendszerében szerepelt ez a körülmény. A törvényszék arra jutott, hogy ha ezek a cikkek nem Károlyi Mihály tollából származnának, akkor tiltakozását fejezi ki a vádemeléssel kapcsolatban.¹³⁴

DRÓCSA, IZABELLA

Vom Staatspräsident zum Verurteilten aus politischen Gründen: die Strafverfahren gegen Mihály Károlyi zwischen den zwei Weltkriegen, mit besonderer Berücksichtigung der Prozesse wegen Nationsbeleidigung (Zusammenfassung)

Mihály Károlyi, Ministerpräsident, später Staatspräsident der 1918 ausgerufenen so genannten „Volksrepublik“ verließ Ungarn am 5. Juli 1919 nach Entstehung der Räterepublik. Nach seiner Niederlassung im Ausland äußerte er sich jedoch mehrfach öffentlich mit politischem Inhalt, weswegen die ungarische Staatsanwaltschaft die Einleitung eines Strafverfahrens bei dem Anklagerat beantragte. In der Mehrheit dieser Verfahren erfolgte die Eröffnung des Ermittlungsverfahrens und die Anklageerhebung wegen dem Tatbestand der Nationsbeleidigung gemäß § 7 des Ordnungsgesetzes der Horthy-Ära, das Gesetz Nr. 3 von 1921 über den effektiveren Schutz der Staats- und Gesellschaftsordnung (Staatsschutzgesetz). Gegenstand der Untersuchung meines Aufsatzes ist, ob die Äußerungen des Ange-

4. Összegzés

A Károlyi Mihály ellen lefolytatott nemzetragalmazási perek jelentősége több szempontból is értékelhető. Azon tény mellett ugyanis, hogy a XX. századi történelem egy ismert alakjával szemben lépett fel a magyar igazságszolgáltatás, számos következtetés is levonható az államellenes bűncselekményeknek az ügyési és a bírói gyakorlatban történő elhatárolásának vonatkozásában. A nyomtatvány útján, illetve a szóban elkövethető deliktumok tekintetében a tényállás megállapítása mindig a leírt vagy elhangzott tartalom alapján történt. Az államfővel szemben megfogalmazott sértő kijelentések miatt az 1913. évi XXXIV. tc. 2. §-a alapján léptek fel, míg a magyar állam vagy a nemzet ragalmazása esetén az Átv. 7. §-át találták alkalmazhatónak. E büntettek harmadik megvalósulási formája pedig más diktatórikus rendszerek, valamint az ott alkalmazott eszközök méltatása az előbb említett rendtörvény 5. §-át, az államfelforgatásra irányuló izgatást valósította meg.

Véleményem szerint ezeket a büntetőeljárásokat érdemes elhatárolni a volt köztársasági elnök felségsértési perétől, hiszen míg ebben az esetben elsősorban Károlyinak a Tanácsköztársaság kikiáltásával kapcsolatos politikai felelősségét kívánták megállapítani, addig a tanulmány tárgyát képező bűnügyek tekintetében kizárólag a jogi felelősség merült fel, mert az elítélt több alkalommal valósított meg a magyar törvényekbe ütköző tényállásszerű magatartást.

klagten die Verurteilung gemäß dem Staatsschutzgesetz tatsächlich begründen.

Laut § 7 Abs. 1 des Ordnungsgesetzes „*wer eine unwahre Tatsache behauptet oder verbreitet, die geeignet ist, die Ehre des ungarischen Staates oder der ungarischen Nation zu verletzen, oder ihre Anerkennung zu mindern, begeht ein Vergehen...*” Eine qualifizierte Form dieser Straftat wird gemäß Abs. 2 dann begangen, wenn der Täter den Tatbestand mit dem Ziel verwirklicht, dass ein ausländischer Staat oder eine internationale Organisation eine feindliche Tat gegenüber Ungarn verwirklicht, oder eine Absicht darauf entstehen kann. Im Kenntnis des Gesetzes stelle ich kurz die Prozesse vor, die Gegenstände meiner Forschung sind, mit Untersuchung der bereits erwähnten Zusammenhänge.

Jegyzetek

¹ HAJDU Tibor: *Károlyi Mihály*. Budapest, 1978. Kossuth Kiadó.

² Az alábbiakban a tanulmány tárgyát nem képező büntetőperek tényállásait ismertetem. 1920-ban nyomozás indult a Csemegi-kódex 127. §-a szerinti felségsértés, 144. §-a szerinti hűtlenség, illetve a 152. és 154. §-ba ütköző lázadás miatt, melyben bűnösnek

találtak, és életfogytig tartó fegyházbüntetéssel és teljes vagyonelkobzással sújtották a hazaárulók vagyoni felelősségéről szóló 1915. évi XVIII. tc. alapján. HUNYI Pál: *A Károlyi-per*. Budapest, 1985. Kossuth Kiadó. HAJDU 1978. 366. p.

- A Veér Imre és társai elleni 1926-os perben az Átv. 1. § (1) bek. szerinti államfelforgatás vétsége miatt emeltek vádat, a főtárgyalást azonban csak Veérral szemben folytatták le. *HU-BFL-VI-1.18.d-03/0338-1926*. Károlyi Mihály 1930-ban az USA-ba tett látogatásáról az egyik magyar követségi tanácsos jelentést tett az ügyészségnek, akik indítványozták a vádtanács felé a nyomozólevél kibocsátását, ám az eljárás ennél a pontnál megszakadt. *HU-BFL-VI-1.18.d-20/0012-1930*. 1931-ben a vádtanács nyomozólevelét bocsátott ki, majd az ügyészség vádat is emelt a Csemegi-kódex 172. § (2). bek. és az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-a szerinti tulajdonjog intézménye elleni izgatás miatt. *HU-BFL-VII.18.d-20/006-1931*, *HU-BFL-VII.5.c-9010-1931*. 1932-ben a törvényszék elsőfokon bűnösnek találta az Átv. 5. §-a szerinti államfelforgatásra irányuló izgatás vétségében. *HU-BFL-VII.18.d-20-0056-1931*. Érdemes megjegyezni, hogy önéletrajzában Károlyi a felségérettési peréről részletesen beszámolt, azonban a többi, ellene megindított büntetőperéről egyáltalán nem számolt be. KÁROLYI Mihály: *Hit, illúziók nélkül*. Budapest, 2013. Európa Kiadó, 271–277. p.
- ³ DRÓCSA Izabella: Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. III. törvény elhelyezése a XX. századi magyar büntetőjogi rendszerben. *Iustum Aequum Salutare*, 2017. 2. sz. 215–231. p. Uő: Az államellenes bűncselekmények szabályozása Magyarországon, különös tekintettel az 1921. évi III. törvényben meghatározott államfelforgatás büntetérére. *Jogtörténeti Szemle*, 2016. 4. sz. 64–67. p.
- ANGYAL Pál *A magyar büntetőjog kézikönyve. 4. kötet (Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. III. t-c)*. Budapest, 1928. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Kiadása.
- ⁴ DRÓCSA 2017. 226–230. p.
- ⁵ ANGYAL 1928. 139. p.
- ⁶ TÉRFY 1931. 1081–1082. p.
- ⁷ www.magyardiplo.hu/images/stories/2010oktober/karolyi.jpg
- ⁸ *HU-BFL-VII.5.c-13349-1924*, 2. p.
- ⁹ SCHÖNWALD Pál: *A magyarországi 1918–1919-es polgári demokratikus forradalom állam-és jogtörténeti kérdései*. Budapest, 1969. Akadémiai Kiadó. KOVÁCS Kálmán: Államjogi változások a Magyar Népköztársaság idején. *Jogtudományi Közlöny*, 1969. 2–3. sz. 69–79. p. HATOS Pál: *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története*. Budapest, 2018. Jaffa Kiadó.
- GRATZ Gusztáv: *Forradalmak kora – Magyarország története 1918–1920*. Budapest, 1935. Magyar Szemle Társaság, 37. p. SALAMON Konrád: *Nemzeti önpusztítás 1918–1920*, Budapest, 2001. Korona Kiadó, 71. p.
- ¹⁰ *HU-BFL-VII.5.c-13349-1924*, 8. p.
- ¹¹ ZINNER Tibor: *Az ébredők fénykora 1919–1923*. Budapest, 1989. Akadémiai Kiadó.
- ¹² *HU-BFL-VII.5.c-13349-1924*, 2. p.
- ¹³ PÜSKI Levente: *A Horthy-rendszer*. Budapest, 2006. Pannonica Kiadó, 99–100. p. ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Budapest, 2004. Osiris Kiadó, 225. p. Uő: *A Horthy-korszak*. Budapest, 2017. Helikon Kiadó, 112. p. ORMOS Mária: *Magyarország a két világháború korában*. Budapest, 1998. Csokonai Kiadó, 103. p. GRATZ Gusztáv: *Magyarország a két világháború között*. Budapest, 2001. Osiris Kiadó, 144–145. p.
- ¹⁴ HUBAI László: *Magyarország XX. század választási atlasza 1920–2000*. I. kötet. Budapest, 2001. Napvilág Kiadó, 31. p.
- ¹⁵ *HU-BFL-VII.5.c-13349-1924*, 2. p.
- ¹⁶ *HU-BFL-VII.5.c-13349-1924*, 9. p.
- ¹⁷ PÜSKI 2006. 63. p. ORMOS 1998. 100–101. p. ROMSICS Ignác: *Bethlen István. Politikai életrajz*. Budapest, 1991. Magyarországi Intézet, 143. p.
- ¹⁸ www.iwm.org.uk/collections/item/object/26370
- ¹⁹ *HU-BFL-VII.5.c-13349-1924*, 3. p.
- ²⁰ EGEDY Gergely: *Horthy és Nagy-Britannia. Valóság*, 2017. 9. sz. 110. p. NEMESKÜRTY István: *Búcsúpillantás*. Budapest, 2014. Szent István Társulat, 12. p.
- ²¹ *HU-BFL-VII.5.c-13349-1924*, 9. p.
- ²² SÁRI János: *A hatalommegosztás történelmi dimenziói és mai értelme, avagy az alkotmányos rendszerek belső logikája*. Budapest, 1995. Osiris Kiadó.
- ²³ TOMCSÁNYI Móric: *Magyarország közjoga*. Budapest, 1932. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 352. p. CSEKEY István: *Magyarország alkotmánya*. Budapest, 1943. Renaissance Kiadó, 46. p. SZABÓ István: Az első nemzetgyűlés és a jogfolytonosság. In KOLTAY András – MOLNÁR Gábor (szerk.): *Bonus Iudex. Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, 2018. PPKE-JÁK, 396. p. PÜSKI 2006. 118–163. p.
- ²⁴ CSEKEY 1943. 44. p. SZABÓ István: Az államforma rendezése (1920). In BARABÁS A. Tünde – VÖKÖ György (szerk.): *A Bonis bona disce-re. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából*. Budapest, 2017. Országos Kriminológiai Intézet, 449. p.
- ²⁵ CSEKEY 1943. 45. p. TOMCSÁNYI 1932. 353. p. SZABÓ István: Történeti alkotmány a polgári korban. *Jogtörténeti Szemle*, 2014. 4. sz. – 2015. 1. sz. 102. p. PÜSKI 2006. 17–40. p.
- ²⁶ SZABÓ 2018. 385–386. p.
- ²⁷ SCHÖNWALD 1969. 41. p. SALAMON 2001. 71. p. KOVÁCS 1969. 72. p. GRATZ 1935. 37. p.
- ²⁸ *HU-BFL-VII.5.c-13349-1924*, 3. p.
- ²⁹ ORMOS Mária: *Az 1924. évi magyar államkölcson megszerzése*. Budapest, 1964. Akadémiai Kiadó.
- ³⁰ GRATZ 2001. 158–159. p. ROMSICS 2002. 157. p. ROMSICS 2017. 121. p. ORMOS 1998. 110. p.
- ³¹ *HU-BFL-VII.5.c-13349-1924*, 4. p.
- ³² *HU-BFL-VII.5.c-13349-1924*, 5. p.
- ³³ *HU-BFL-VII.5.c-13349-1924*, 4. p.
- ³⁴ *HU-BFL-VII.5.c-13349-1924*, 31. p.
- ³⁵ *HU-BFL-VII.5.c-13349-1924*, 41. p.
- ³⁶ *HU-BFL-VII.5.c-13349-1924*, 48. p.
- ³⁷ HAJDU 1978. 424. p.
- ³⁸ *HU-BFL-VII.5.c-3988-1930*, 11. p. *HU-BFL-VII.18.d-20/0002-1929*, 4. p.
- ³⁹ ORMOS 2001. 8. p.
- ⁴⁰ ORMOS 2001. 2. p. HAJDU 1978. 424. p.
- ⁴¹ *HU-BFL-VII.5.c-3988-1930*, 9. p.
- ⁴² *HU-BFL-VII.5.c-3988-1930*, 4. p.
- ⁴³ ORMOS 1998. 124. p. ROMSICS 1991. 180–181. p.
- ⁴⁴ BÖLÖNY György: *Magyarország kormányai 1848–1992*. Budapest, 1992. Akadémiai Kiadó, 37. p. PÜSKI 2006. 293. p. ORMOS 1998. 147–163. p.
- ⁴⁵ ROMSICS 2002. 244. p. GRATZ 2001. 177. p. ORMOS 1998. 152. p.
- ⁴⁶ *HU-BFL-VII.5.c-3988-1930*, 11. p.
- ⁴⁷ ORMOS 1998. 231–241. p. GRATZ 2001. 320. p.
- ⁴⁸ NEMESKÜRTY 2014. 194. p.
- Mindezt alátámasztja az is, hogy Magyarország számos alkalommal igyekezett békét kötni a szövetséges hatalmakkal. MONTGOMERY, John Flourmoy: *Magyarország, a vonakodó csatlós*. Budapest, 2004. Zrínyi Kiadó, 183–195. p.
- ⁴⁹ ABLONCZY Balázs: *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál 1879–1941*. Budapest, 2018. Jaffa Kiadó.
- ⁵⁰ NYÁRI Gábor: *A Sándor-palotától a ravatalig. Teleki Pál második miniszterelnöksége 1939–1941*. Budapest, 2015. Kairosz Kiadó.
- ⁵¹ ORMOS 1998. 208–231. p.
- ⁵² BÖLÖNY 1992. 93. p. GRATZ 2001. 327–328. p. ORMOS 1998. 241–256. p.
- KÁLLAY Miklós: *Magyarország miniszterelnöke voltam. 1942–1944*. I–II. kötet. Budapest, 2012. Európa Kiadó.
- ⁵³ KÁLLAY 2012. 94. p. ORMOS 1998. 265. p. GRATZ 2001. 338. p.
- ⁵⁴ *HU-BFL-VII.5.c-3988-1930*, 14. p. *HU-BFL-VII.18.d-20/0002-1929*, 9., 11. p.
- ⁵⁵ *HU-BFL-VII.5.c-3988-1930*, 11. p.
- ⁵⁶ *HU-BFL-VII.5.c-3988-1930*, 16. p.
- ⁵⁷ *HU-BFL-VII.5.c-3988-1930*, 17. p.
- ⁵⁸ *HU-BFL-VII.5.c-3988-1930*, 20. p. *HU-BFL-VII.18.d-20/0002-1929*, 14. p.

- A megszüntetésre irányuló kérelem 1935-ben is érkezett a főügyészhez, ezt azonban ő akkor visszautasította.
- ⁵⁹ HU-BFL-VII.18.d-03/0576-1930, 17. p.
- ⁶⁰ <https://adatbank.sk/lexikon/a-reggel/>
- ⁶¹ HU-BFL-VII.18.d-03/0576-1930, 3. p.
- ⁶² HU-BFL-VII.18.d-03/0576-1930, 4. p.
- ⁶³ HU-BFL-VII.18.d-03/0576-1930, 5. p.
- ⁶⁴ HU-BFL-VII.18.d-03/0576-1930, 21. p.
- Bár az ügyiratszám az 1931-es dátumot jelöli, a törvényszék végül 1937-ben hozta meg az ítéletet.
- ⁶⁵ Rév Erika: *A népbiztosok pere*. Budapest, 1969. Kossuth Kiadó.
- ⁶⁶ HU-BFL-VII.5.c-8771/1925.
- ⁶⁷ HU-BFL-VII.18.d-03/0576-1930, 21. p.
- A bűnügyi költségek megtérítése miatt a törvényszék 1941-ben indítványozta az eljárás megszüntetését elévülés jogcímére hivatkozva. HU-BFL-VII.18.d-03/0576-1930, 29. p.
- ⁶⁸ HU-BFL-VII.18.d-03/0576-1930, 23. p.
- ⁶⁹ HU-BFL-VII.18.d-03/0576-1930, 15. p.
- ⁷⁰ HU-BFL-VII.18.d-03/0576-1930, 27. p.
- ⁷¹ A főügyész a büntetőeljárás megindításáról jelentés tett az igazságügyi miniszternek. HU-BFL-VII.18.d-20/0025-1930, 1. p.
- ⁷² HU-BFL-VII.5.c-4286-1931, 4.
- ⁷³ ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve*. VII. kötet (Felség-sértés, királysértés, hűtlenség, lázadás, hatóságok büntetőjogi védelme). Budapest 1930. Athenaeum, 40. p. IRK Albert: *Magyar anyagi büntetőjog*, Pécs, 1933. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda R.-T., 364. p.
- ⁷⁴ HU-BFL-VII.5.c-4286-1931, 2. p.
- ⁷⁵ Károlyi Mihály válogatott írásai. I. kötet. Budapest, 1964. Gondolat Kiadó, 350–356. p. HU-BFL-VII.18.d-20/0025-1930, 1. p. HAJDU 1978. 435. p.
- ⁷⁶ Károlyi Mihály 1964. HU-BFL-VII.5.c-4286-1931, 2. p.
- ⁷⁷ HU-BFL-VII.18.d-20-0056-1931.
- ⁷⁸ Károlyi Mihály 1964. 357–366. p.
- ⁷⁹ HU-BFL-VII.5.c-4286-1931, 2. p. Károlyi Mihály 1964. 358. p.
- ⁸⁰ HU-BFL-VII.18.d-20/0025-1930, 1. p.
- ⁸¹ GRATZ Gusztáv: *A dualizmus kora 1867–1918*. I. kötet. Budapest, 1934. Magyar Szemle Társaság, 69–89. p. II. kötet. 147–171. p.
- ⁸² HU-BFL-VII.5.c-4286-1931, 2. p.
- ⁸³ HU-BFL-VII.5.c-4286-1931, 6. p. HU-BFL-VII.18.d-20/0025-1930, 9. p.
- ⁸⁴ HU-BFL-VII.18.d-20/0025-1930, 9. p. HU-BFL-VII.18.d-20/0025-1930, 13–14. p.
- ⁸⁵ HU-BFL-VII.18.d-20/0025-1930, 11–12. p. HU-BFL-VII.18.d-20/0025-1930, 15–16. p. Ez utóbbi csak a megszüntetésre irányuló indítványt tartalmazza.
- ⁸⁶ cultura.hu/wp-content/uploads/2015/03/cultura-karolyi-mihaly-iroda.jpg
- ⁸⁷ HAJDU 1978. 438–439. p. KÁROLYI 2013. 292. p.
- ⁸⁸ KÁROLYI 2013. 439. p. Károlyi Mihály 1964. 395. p. HU-BFL-VI.5.c-7384-1932, 2. p.
- ⁸⁹ Károlyi Mihály 1964. 392–431. p.
- ⁹⁰ HAJDU 1978. 439. p.
- ⁹¹ HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 2. p.
- ⁹² Uo.
- ⁹³ Károlyi Mihály 1964. 399–402. p.
- ⁹⁴ Károlyi Mihály 1964. 402. p.
- ⁹⁵ Károlyi Mihály 1964. 401. p.
- ⁹⁶ Károlyi Mihály 1964. 399. p.
- ⁹⁷ ROMSICS 2002. 349. p.
- ⁹⁸ ROMSICS 2002. 346. p.
- ⁹⁹ ROMSICS 2002. 351–352. p.
- A kulákokat Károlyi „zsirosparasztoknak” titulálta, akik csak kihasználták a kevésbé vagyonos parasztokat. Károlyi Mihály 1964. 423. p.
- ¹⁰⁰ Károlyi Mihály 1964. 422. p. HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 2. p.
- ¹⁰¹ Károlyi Mihály 1964. 426. p. HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 3. p.
- ¹⁰² Terjedelmi okokra tekintettel nincs lehetőség Károlyi Mihálynak a *Tétek a föld!* című művében leírt állítások teljes bemutatására, röviden viszont megemlítem azokat a tárgyköröket, amelyekkel kapcsolatban az ügyészség megállapította a tényállásszerűséget: nem a valóságnak megfelelően értékelte a magyar oktatási rendszer helyzetét, a hadseregfejlesztést, illetve a Nagyatádi-féle földreformot.
- ¹⁰³ Károlyi Mihály 1964. 423. p. HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 3. p.
- ¹⁰⁴ HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 13. p.
- ¹⁰⁵ HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 10. p.
- ¹⁰⁶ HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 13. p.
- ¹⁰⁷ HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 14. p.
- ¹⁰⁸ HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 16. p.
- ¹⁰⁹ HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 21. p.
- ¹¹⁰ GRATZ 2001. 172. p.
- ¹¹¹ HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 4. p. Károlyi Mihály 1964. 416. p.
- ¹¹² HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 14. p.
- ¹¹³ HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 22. p.
- ¹¹⁴ HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 14. p.
- ¹¹⁵ HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 25. p.
- ¹¹⁶ HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 26. p.
- ¹¹⁷ HU-BFL-VII.18.d-03/0175-1932, 9. p. HU-BFL-VII.5.c-9038-1932, 20. p.
- ¹¹⁸ HU-BFL-VII.5.c-11649-1932.
- ¹¹⁹ HAJDU 1978. 440. p.
- ¹²⁰ HAJDU 1978. 464. p.
- ¹²¹ HU-BFL-VII.18.d-03/0619-1939, 11. p.
- ¹²² HU-BFL-VII.18.d-03/0619-1939, 10. p.
- ¹²³ ORMOS 1998. 210. p. ROMSICS 2002, 246. p.
- ¹²⁴ ORMOS 1998. 222–223. p. ROMSICS 2002. 248. p. GRATZ 2001. 310. p.
- ¹²⁵ GRATZ 2001. 312. p.
- ¹²⁶ HU-BFL-VII.18.d-03/0619-1939, 13. p.
- ¹²⁷ HU-BFL-VII.18.d-03/0619-1939, 14. p.
- ¹²⁸ HU-BFL-VII.18.d-03/0619-1939, 13. p.
- ¹²⁹ HU-BFL-VII.18.d-03/0619-1939, 9. p.
- ¹³⁰ cultura.hu/wp-content/uploads/2015/03/cultura-karolyi-mihaly-telefon.jpg
- ¹³¹ HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 15. p.
- ¹³² HU-BFL-VII.5.c-7384-1932, 20. p.
- ¹³³ Károlyi Mihály 1964. 392–393. p.
- ¹³⁴ HU-BFL-VII.5.c-4286-1931, 9. p.

